

Pěstounská péče a SOS dětské vesničky

Helena Šlampová

Bakalářská práce
2020

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Helena Šlampová
Osobní číslo: H17975
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální pedagogika
Forma studia: Kombinovaná
Téma práce: Pěstounská péče a SOS dětské vesničky

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti náhradní rodinné péče, sociálně-právní o chrany dětí a zprostředkování pěstounské péče.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: Tiskněná/elektronická

Seznam doporučené literatury:

ŠKODNĚRA, Albin. Dilemata náhradní výchovy. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

PAZLAROVÁ, Hana. Pěstounská péče. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1020-7.

ZEZULOVÁ, Dagmar. Pěstounská péče a adopce. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0065-9.

MATĚJČEK, Zdeněk. Náhradní rodinná péče. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.

Vedoucí bakalářské práce: doc. PhDr. Zlatica Bakňšová, CSc.
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: 4. října 2019
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2020

L.S.

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 22. ledna 2020

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 20.4.2020

.....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací;

⁽¹⁾ Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Dizertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k větší výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Bakalářská práce se podrobně věnuje pěstounské péči a činnosti SOS dětských vesniček.

Poskytuje vhled do problematiky této formy náhradní rodinné péče, vymezuje jednotlivé druhy pěstounské péče, popisuje specifika a problémy dětí, které se do této péče dostávají.

Samostatná kapitola je věnována historii i současné činnosti organizace SOS dětské vesničky. Cílem výzkumné části je zjistit, do jaké míry tato organizace pomáhá pěstounům zvládat obtíže se svěřenými dětmi. K tomu jsme využili kvantitativní metodu, a to formu dotazníkového šetření.

Klíčová slova: rodina, rodičovská odpovědnost, náhradní rodinná péče, ústavní výchova, pěstounská péče, psychická deprivace, attachment

ABSTRACT

This bachelor's thesis deals in detail with foster care and the activities of SOS Children's Villages. It provides insight into the problems of this form of substitute family care, defines individual types of foster care, describes the specifics and problems of children who receive this care. A separate chapter is devoted to the history and current activities of the SOS Children's Villages. The aim of the research part is to find out to what extent this organization helps foster parents to cope with the difficulties with the entrusted children. For this purpose, we used a quantitative method in the form of a questionnaire survey.

Keywords: family, parental responsibility, substitute family care, institutional education, foster care, psychological deprivation, attachment

Děkuji vedoucí své bakalářské práce, doc. PhDr. Zlatici Bakošové, CSc., za odborné vedení, cenné rady a velmi příjemnou spolupráci.

Poděkování patří také zaměstnancům SOS dětských vesniček, a to za ochotu, vstřícnost, poskytnutí důležitých informací, interních zdrojů a umožnění výzkumu: panu Mgr. Cyrilu Maliňákovi, regionálnímu řediteli pro Zlínský a Olomoucký kraj, a paní Mgr. Michaele Polákové, PR specialiste se sídlem v Národní kanceláři v Praze.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.....	12
1.1 PŘEHLED POJMŮ POUŽITÝCH V BAKALÁŘSKÉ PRÁCI.....	12
1.2 PŘEHLED PROBLEMATIKY V LITERATUŘE	14
1.3 VÝZNAM NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	16
2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE A FORMA PŘIJETÍ DĚTÍ.....	20
2.1 DRUHY PĚSTOUNSKÉ PÉČE	20
2.2 POSTUP ŽADATELŮ O PĚSTOUNSKOU PÉČI.....	21
2.3 PĚSTOUN, JEHO MOTIVACE A KOMPETENCE	22
2.4 SPECIFIKA DĚTI V PĚSTOUNSKÉ PÉČI A JEJICH VÝCHOVA	25
3 SOS DĚTSKÉ VESNIČKY A JEJICH POSLÁNÍ	28
3.1 HISTORIE SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK.....	28
3.2 POSLÁNÍ A MODEL SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK.....	31
3.3 SOUČASNÁ ČINNOST SOS DĚTSKÝCH VESNIČEK.....	32
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	34
4 VÝZKUMNÁ ČÁST	35
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	35
4.2 VÝZKUMNÝ CÍL	35
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	35
4.4 STANOVENÍ HYPOTÉZ	36
4.5 METODA VÝZKUMU.....	36
4.6 STATISTICKÉ METODY	37
4.7 VÝZKUMNÝ SOUBOR	38
5 VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	40
5.1 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT.....	40
5.2 TESTOVÁNÍ HYPOTÉZ	45
5.3 SHRNUTÍ A DOPORUČENÍ PRO PRAXI	52
ZÁVĚR	53
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	54
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	57
SEZNAM GRAFŮ	58
SEZNAM TABULEK.....	59

SEZNAM PŘÍLOH.....	60
---------------------------	-----------

ÚVOD

Bakalářská práce se věnuje jedné z forem náhradní rodinné péče, tedy péče o ty děti, které se ocitnou v tak závažné situaci, že se o ně z nejrůznějších důvodů nemohou starat jejich biologičtí rodiče. Jsou zde vymezeny příčiny, proč k těmto situacím dochází, a způsoby, jak dětem pomoci tak, aby byl zachován jejich zdravý fyzický i psychický vývoj.

Definuje pojem pěstounská péče a její jednotlivé druhy, prochází celý proces zprostředkování, vše to, co musí žadatelé a pozdější pěstouni před přijetím dítěte absolvovat.

Vymezuje nezbytné schopnosti a vlastnosti pěstounů, dále jejich kompetence, úkoly a odpovědnost.

Popisuje znaky a specifika dětí, které přicházejí do dlouhodobé pěstounské péče, jejich nejčastější poruchy a potíže, se kterými se potýkají.

Zvláštní kapitola je vyhrazena významné neziskové organizaci s názvem SOS dětské vesničky, která je s dlouhodobou pěstounskou péčí a pomocí ohroženým dětem neodmyslitelně spjata. Zabýváme se její historií, hlavním posláním i osobnostmi, které stály za zrodem této organizace v naší republice. Popisujeme její úspěchy a postupné rozrůstání, které však bylo zastaveno nástupem totalitní moci.

Pro naši práci je stěžejní nejen obnovení původního poslání činnosti SOS dětských vesniček po revoluci v r. 1989, ale především výrazné rozšíření škály nabízených služeb, což umožnila novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ke které došlo v roce 2013.

V praktické části se zabýváme jednou z těchto poskytovaných služeb, a to školením pěstounů.

Cílem výzkumu je zjistit, jak tato školení pomáhají pěstounům s výchovou svěřených dětí. Zda se jim daří odstraňovat či alespoň zmírňovat typické potíže dětí, které se do dlouhodobé pěstounské péče dostávají.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

1.1 Přehled pojmů použitých v bakalářské práci

Rodina

„Rodina je skupina osob spojených přímým příbuzenstvím, jejíž dospělí členové a členky na sebe berou zodpovědnost za děti. Příbuzenské vztahy jsou svazky mezi jedinci, jež se navazují sňatkem nebo po pokrevní linii.“ (Giddens, 2013, s. 308)

Rodina je primárním socializačním činitelem. Má poskytovat ochranu, pocit bezpečí a sounáležitosti.

Rodičovská odpovědnost

Rodičovskou odpovědností rozumíme práva a povinnosti rodičů, které vznikají narozením dítěte a zanikají, když se dítě stane svéprávným. Patří mezi ně péče o dítě, a to především péče o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Dítě musí ochraňovat, udržovat s ním osobní styk, zajistit mu výchovu a vzdělání, bydliště, zastupovat jej a spravovat jeho jmění. (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 858)

Náhradní rodinná péče

Náhradní rodinnou péčí označujeme takové sociální opatření, které slouží prospěchu toho dítěte, o nějž se jeho biologičtí rodiče nemohou nebo nechtějí starat, případně z obzvláště závažných důvodů není žádoucí, aby se o něj starali. (Matějček, Dytrych, 1994)

Náhradní rodinná péče je upravena zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Základním dokumentem v oblasti práv dětí je Úmluva o právech dítěte. Ta udává, že dítě má nárok na zvláštní péči, ochranu a pomoc - patří sem tedy i právo na zajištění náhradní péče.

Mezi formy náhradní rodinné péče patří osvojení (adopce), pěstounská péče, poručenství a opatrovnictví. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, vymezuje jednotlivé formy následovně:

V případě osvojení přijímají osvojitelé cizí osobu zcela za vlastní. Na základě rozhodnutí soudu jsou osvojitelé zapsáni do matriky jako rodiče dítěte a přebírají veškerou rodičovskou odpovědnost.

Pěstounská péče je podrobně popsána v druhé kapitole této bakalářské práce. Je ideálním řešením pro děti, u nichž není možná adopce, mají nejistou vývojovou prognózu, organické

nebo smyslové poruchy a v ústavní výchově by výrazně strádaly. (Matějček, Langmeier, 2011)

Poručenství je určeno pro případy, kdy rodiče nevykonávají řádně rodičovskou odpovědnost. Soud proto jmenuje dítěti poručníka, který tuto odpovědnost přebírá, nemá ale vůči dítěti vyživovací povinnost. Poručenství zaniká, jakmile alespoň jeden z rodičů dítěte (poručenice) opět nabude schopnost rodičovskou odpovědnost vykonávat, případně dítě přechází do jiné formy péče.

Opatrovnictví se používá nejčastěji v případech, kdy hrozí střet zájmů zákonných zástupců dítěte, případně pokud zákonný zástupce nehájí dostatečně zájmy dítěte. Soud může opatrovníkem jmenovat i orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Ústavní výchova

Ústavní výchovu upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, dále zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, a její výkon se řídí zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

„Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídít ústavní výchovu.“ (Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, § 971)

Mezi zařízení, která poskytují ústavní výchovu, patří: diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav.

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Tato zařízení mají poskytnout pomoc a ochranu dítěti, „které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy anebo ocitlo-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku, jde-li o dítě tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané anebo o dítě, které se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva.“ (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů)

Dítěti poskytnou nejen základní životní potřeby a ubytování, ale např. i zdravotnické služby, psychologickou pomoc a další nutnou péči.

Psychická deprivace

Psychickou deprivaci označuje Matějček (2017) jako duševní strádání, které je důsledkem nedostatku citových a společenských podnětů.

Jedná se o psychický stav, který je následkem takového způsobu života, kdy člověk nemá možnost uspokojovat základní psychické potřeby v dostatečné míře a po dostatečně dlouhou dobu.

Attachment

Pojem attachment představuje citovou vazbu, připoutání, specifické citové pouto mezi matkou a dítětem, které je charakterizované potřebou vyhledávat a udržovat blízkost s matkou, zejména v podmínkách stresu. (Bowlby, 2010)

Výchova

Pojem výchova značí „činnost, která ve společnosti zajišťuje předávání duchovního majetku společnosti z generace na generaci. Jde tu o prostředkování vzorců a norem chování, komunikačních rituálů, hygienických návyků apod., jež se uskutečňuje prostřednictvím rodinné výchovy již od nejranějšího věku dětí.“ (Průcha, 2009, s. 16)

Převýchova

Jedná se o nápravnou výchovu, která se snaží o změnu hodnot, postojů a sociálního fungování. Toho lze docílit pomocí sociální opory, rekonstrukce osobnosti a přeučování. (Škoviera, 2006)

1.2 Přehled problematiky v literatuře

Mezi nejdůležitější literaturu, ze které jsme čerpali informace k této bakalářské práci, patří následující:

PAZLAROVÁ, Hana. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2018

Autorka této knihy se účastnila výzkumů pěstounské péče ve Výzkumném ústavu práce a sociálních věcí a taktéž pracovala ve Středisku náhradní rodinné péče. Cílovou skupinou této publikace mají být nejen pracovníci pomáhajících profesí, pěstouni a studenti, ale může rozšířit znalosti i odborné a laické veřejnosti. Přehledně zde popisuje současnou situaci pěstounské péče v České republice dle platné legislativy, postup při náboru zájemců o pěstounskou péči, způsob jejich podpory a doprovázení, proces přípravy již vybraných

zájemců a adaptaci pěstounů i jejich svěřených dětí v nové rodině. Věnuje se jednotlivým druhům pěstounské péče, způsobům ukončení péče a následné situaci dětí a jejich možnostmi.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče – průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Praha: Portál, 1999

Autorem publikace je mezinárodně uznávaný odborník v oblasti dětské a vývojové psychologie, který působil např. v oddělení pro výzkum rodiny Psychiatrického centra v Praze. Společně s Langmeierem (1921 – 2007), klinickým psychologem, definoval zcela nový psychologický pojem - psychická deprivace. Společně byli také spoluzakladateli SOS dětských vesniček.

V této knize se věnuje veškerým druhům náhradní rodinné péče, historii, organizaci, psychologickým hlediskům. Dále vymezuje rozdíly mezi biologickými a psychologickými rodiči, dědičnost a především potřeby dětí.

LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011

Díky této publikaci jsme se dokonalým způsobem seznámili s obsahem pojmu psychická deprivace, zevními, vnitřními i společenskými podmínkami deprivace, teorií psychické deprivace, prognózou a nápravou deprivačních poruch. Autoři čerpali z praktických zkušeností s vývojem zanedbávaných dětí i dětí, které vyrůstaly v kolektivní ústavní výchově.

POLÁKOVÁ, Michaela. *SOS dětské vesničky – 50 let pomoci dětem*. Praha: SOS dětské vesničky, 2019

Jedná se o interní publikaci SOS dětských vesniček, kterou zpracovala Poláková, PR specialista SOS dětských vesniček se sídlem v Národní kanceláři v Praze. Tato publikace je cenným zdrojem, zásadním podkladem ke zpracování třetí kapitoly této bakalářské práce, která se věnuje SOS dětským vesničkám. Autorka čerpala ze zpravodajů SOS dětských vesniček, vydávaných v letech 1969 – 1973 a poté od roku 1990 až do současnosti, z kronik jednotlivých vesniček, dopisů, zápisů z jednání na ministerstvech a dalších dokumentů uložených v archivu SOS dětských vesniček a v archivu pana Dunovského. Je zde popsána historie SOS dětských vesniček, hlavní myšlenka, poslání, výstavba, činnost, výběr prvních

pěstounek. Nechybí ani zmínka o problémech, které nastaly v období totality. Závěrečná část je pak věnována následnému plnohodnotnému obnovení činnosti v roce 1990.

1.3 Význam náhradní rodinné péče

Každý jedinec potřebuje k životu naplnění určitých potřeb. Výstižně a přehledně je popsal Maslow (1908 – 1970), americký psycholog a jeden ze zakladatelů humanistického proudu v psychologii, který ovlivnil i humanistickou pedagogiku. Lidské potřeby seřadil podle důležitosti následujícím způsobem (většinou se zobrazuje pomocí Maslowovy pyramidy potřeb):

Na první místo řadí potřeby fyziologické, tzn. výživu, teplo, kyslík atd. Na místě druhém najdeme potřebu bezpečí a jistoty, což je podstatné především v raném věku, kdy je pro dítě důležité, aby se osvobodilo od strachu z neznámého. Třetí místo zaujímá potřeba lásky a přijetí, touha někam patřit. Na čtvrtém místě se nachází potřeba uznání a úcty, tzn. člověk touží dosáhnout určité prestiže. Vrchol pyramidy patří potřebě sebeaktualizace, seberealizace. (Maslow, 2014)

Dítěti musí první tři příčky této pyramidy zajistit rodiče. Aby se zdravě fyzicky i psychicky rozvíjelo, potřebuje citově vřelé a stále prostředí, pocit bezpečí, přístav jistoty. Někdy však rodiče svoji roli nedokážou naplnit, o dítě nejsou schopni dostatečně pečovat.

Důvodem této nedostatečné péče může být dle Bakošové (2011) nezodpovědnost biologických rodičů, mnohdy velmi mladých, jejich nepřipravenost na rodičovskou roli, nevybudované bytové zázemí, nedostatečné finanční prostředky, alkoholismus a závislost na návykových látkách.

V těchto případech je třeba, aby se o děti postaral stát, a to ideálně formou náhradní rodinné péče.

Označení „náhradní“ není synonymem ke slovu „podřadné“, ale naopak znamená něco výjimečného, pomoc těm nejpotřebnějším. (Matějček, 1999)

Každý typ náhradní rodinné péče je něčím specifický, ale každý se snaží co nejlépe nahradit dítěti opravdový domov, který postrádá.

Všechny typy náhradní péče mají stejný cíl – nahradit dítěti vlastní biologickou rodinu. Takovou rodinu, která je naplněna láskou, vzájemnou důvěrou a úctou – prostředí, které dítěti zajistí trvalé vřelé citové vztahy.

Děti, které se do této péče dostávají, označujeme jako tzv. sociálně osiřelé (skutečně osiřelých je pouhý zlomek). Jedná se o děti, které sice mají biologické rodiče (nebo alespoň jednoho z nich), ale ti v dostatečné míře nevykonávají rodičovskou odpovědnost.

Matějček (1994) rozlišuje rodičovství biologické a psychologické. Pro dítě je podle něj rozhodující psychologické rodičovství, které je založeno na vnitřním, psychickém a citovém přijetí dítěte. Pokud biologičtí rodiče v tomto směru selžou, dítě nepřijmou, psychologické rodičovství dítěti mohou zajistit náhradní, nebiologičtí rodiče.

„Je prokázáno, že dítě samo za rodiče přijímá toho, kdo se k němu mateřsky a otcovsky chová, a nikoliv toho, kdo se tak nechová a své rodičovství prokazuje pouze úředním potvrzením rodičovství biologického.“ (Matějček, 1999, s. 61)

Dítě, které přichází do náhradní výchovy, se potýká s řadou problémů. Bývá emocionálně i sociálně narušené. Trauma mohlo prožít již jako plod během těhotenství, v domácím konfliktním prostředí před umístěním do náhradní péče a v neposlední řadě i změnou po příchodu do náhradního prostředí. Chybí mu ideály, nadšení pro vyšší hodnoty, má nízké ambice a oslabenou vůli.

Často se u nich setkáváme s poruchou attachmentu.

V ústavní výchově je délka a hloubka citových vztahů těžce dosažitelná vzhledem k tomu, že se vychovatelé často střídají, dítě se nemůže navázat na jednu konkrétní osobu, která je mu stále k dispozici. Ve výhodě jsou proto v tomto směru děti umístěné do adopce, případně do pěstounské péče. (Matějček, 2017)

Problematikou citového připoutání se zabýval John Bowlby (1907 – 1990), britský psychiatr a psychoanalytik, který je autorem **teorie attachmentu**.

Vycházel z předpokladu, že vazba dítěte na matku se vytváří na základě geneticky zakódované informace. Pokud je matka pro dítě bezpečnou základnou, vnímavá, dostupná, přítomná a spolehlivá, vznikne tzv. bezpečný attachment, **jistý styl připoutání**, a dítě se může zdravě rozvíjet a zkoumat okolí.

Pokud však matka, případně jiná konkrétní pečující osoba, tyto znaky nenaplnuje, rozvine se tzv. **nejistý styl připoutání**. Ten členíme na:

- úzkostně vyhybavý, který vzniká v případech, kdy byli rodiče málo citově dostupní, málo vnímaví či necitliví,
- úzkostně ambivalentní, kdy rodiče byli dostupní, avšak nespolehlivě,
- dezorientovaný, kdy jsou rodiče pro dítě přímo zdrojem hrozby.

(Bowlby, 2010)

Příčinou poruchy attachmentu je tedy selhání nebo úplná absence citlivého a vnímavého pečovatele v raném dětství. Ovlivňuje jedince a jeho vztahy po celý život.

Nejistý styl připoutání je typický pro většinu dětí, které přicházejí do náhradní rodinné péče. Mezi další potíže těchto dětí patří i celkový **zdravotní stav a tělesný vývin**, který bývá v porovnání s dětmi stejné věkové kategorie běžné populace značně neuspokojivý. Souvisí to nejen s prostředím, v němž vyrůstaly, ale podílí se na tom již jejich genetický základ a nevhodný životní styl matky v období gravidity. Není výjimkou, že se takové děti rodí s tzv. FAS (Fetal Alcohol Syndrome), jsou nedonošené, zdravotně postižené a vykazují abstinenční příznaky. (Škoviera, 2006)

Zásadním problémem těchto dětí je především **psychická deprivace**, která vzniká v důsledku toho, že v konkrétním vývojovém období nejsou uspokojeny základní potřeby. K těm Matějček (1999) řadí:

1. potřebu stimulace, dostatek podnětů, které vedou k aktivitě, tedy podnětně bohaté prostředí,
2. potřebu smysluplného světa - aby se z podnětů staly poznatky, musí mít určitý smysl,
3. potřebu životní jistoty, která dítěti dodává pocit bezpečí a zbavuje ho úzkosti,
4. potřebu pozitivní identity - dítě musí být dostatečně sebevědomé, aby se dobře zařadilo do společnosti,
5. potřebu otevřené budoucnosti, naděje a životní perspektivy - opak se může stát příčinou zoufalství.

Matějček (2017) popisuje následující druhy rozdílných projevů psychicky deprivovaných dětí:

- zaostávání v duševním vývoji, pasivita, snížení nároků na přívod podnětů,
- snaha o získání pozornosti jakýmkoliv způsobem, i pomocí agresivity vůči jiným dětem, které považují za svoji konkurenci,
- přítulnost k cizím, neznámým lidem.

Dále upozorňuje, že pro psychicky deprivované děti je náročné naučit se mít v budoucnu někoho skutečně rád, sdílet s druhým radosti i starosti a být mu spolehlivou oporou. Pokud založí vlastní rodinu, projeví se tato skutečnost nejen na partnerovi, ale i na jejich dětech. Psychická deprivace má dopad také na rozumové schopnosti – ve srovnání s vrstevníky tyto děti většinou zaostávají.

Kromě psychické deprivace bývají tyto děti deprivovány i po kulturní stránce – jsou zanedbané, nemají vypěstovány hygienické návyky a neznají pravidla slušného chování.

„Zmírnění, resp. odstranění poruch dítěte vyžaduje zejména profesionálně kvalifikované a cílené přístupy od dospělých, vyřešení svých vývojových psychických krizí samotným dítětem, vybudování dlouhodobého pozitivního emocionálního vztahu mezi dítětem a dospělou osobou.“ (Škoviera, 2006, s. 33)

Pro státní instituce je podle Úmluvy o právech dítěte rozhodující nejlepší zájem dítěte. Ke každému případu přistupují individuálně a snaží se najít pro konkrétní dítě nevhodnější řešení.

Velmi důležitý je taktéž průběh nezbytného odebrání dětí z biologické rodiny.

Ideálně by mělo jít o proces, na který jsou rodiče i děti postupně připravováni a mají možnost postupné adaptace. To lze uskutečnit tehdy, pokud je dítě odebíráno z rodiny, kde jsou pro jeho zdravý vývoj nevyhovující podmínky, které se ani s odbornou pomocí nedaří napravit. Někdy ovšem může nastat taková situace, která vyžaduje okamžité odebrání dítěte z rodiny, bez přípravy. Mezi takové situace patří především zjištěné domácí násilí, týrání nebo zneužívání. (Matoušek, Pazlarová, 2014)

Dítě je pak na přechodnou dobu umístěno většinou do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a hledá se pro něj vhodné dlouhodobé řešení.

Jedním z nich je pěstounská péče, o které pojednává následující kapitola.

2 PĚSTOUNSKÁ PÉČE A FORMA PŘIJETÍ DĚTÍ

Pěstounská péče je jednou z forem náhradní rodinné péče.

Pěstounskou péči definuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a vymezuje také i její jednotlivé druhy. Dále je upravena zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, kde jsou uvedeny dávky pěstounské péče (§47e – 47za) a práva a povinnosti pěstounů (§47a).

2.1 Druhy pěstounské péče

Pěstounskou péči dělíme na **příbuzenskou**, kdy jsou děti svěřeny do výchovy osobám jim blízkým, a **zprostředkovanou**, kam spadá pěstounská péče na přechodnou dobu a dlouhodobá pěstounská péče. (Rychlík, Hrbáčková, 2018, s. 31)

Pěstounskou péči na přechodnou dobu přesně vymezila novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí z roku 2013.

„Pěstounská péče na přechodnou dobu je forma náhradní rodinné péče, která má po omezenou dobu zajistit péči o dítě, jehož rodina se z různých důvodů nemůže nebo nechce o dítě starat. Má umožnit dítěti, aby tuto dobu strávilo v rodinném prostředí, než se najde trvalé řešení. Dítě se do tohoto typu péče svěřuje pouze na nezbytně nutnou dobu a opodstatněnost umístění je pravidelně každé tři měsíce přezkoumána soudem.“ (Pazlarová, 2016, s. 153)

Tato péče může trvat maximálně jeden rok. Dítě je svěřeno soudem pěstounům, kteří jsou evidováni jako pěstouni na přechodnou dobu. Specifikem této péče je tedy dočasnost, jejíž náročnost se nejvíce projevuje při ukončení péče. Odchod dítěte je psychicky náročným okamžikem pro dítě i přechodné pěstouny. Proto musí probíhat podle individuálního plánu, který sestavují veškeré důležité osoby, které se na péči o dítě podílejí.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, podporuje příbuzenskou pěstounskou péči. V České republice se jedná o nejrozšířenější druh pěstounské péče. Příbuzní pěstouni neprocházejí procesem zprostředkování (viz dále) a nejsou povinni se účastnit příprav před přijetím dítěte. Dávky pěstounské péče mají stejné jako nepříbuzní pěstouni, liší se pouze výše odměny pěstouna. Nepříbuzní pěstouni ji pobírají automaticky, u příbuzných pěstounů záleží na individuálním posouzení (jedná se především o sociální a majetkové poměry pěstounů).

Zdálo by se, že je tento druh pěstounské péče pro děti ideální, ale bohužel má i svá rizika. Dítě sice již má k pěstounům vybudovaný vztah a přichází do prostředí, které zná. Příbuzní znají životní historii dítěte, jeho povahové rysy, případná zdravotní omezení. Jejich životní styl se však nemusí příliš odlišovat od životního stylu biologických rodičů dítěte, takže se i toto prostředí může stát pro zdravý rozvoj dítěte nevhodným. K nevýhodám patří také často nepřátelské vztahy mezi biologickými rodiči a příbuzenskými pěstouny, jejich nevyřešené spory, což pak ztěžuje jejich nutnou spolupráci. (Pazlarová, 2016)

2.2 Postup žadatelů o pěstounskou péči

Zájemce o poskytování pěstounské péče musí podat **žádost o zařazení do evidence** na oddělení sociálně-právní ochrany dětí, který se nachází na obecním úřadě obce s rozšířenou působností. Kromě vyplněné žádosti zde předloží doklad o státním občanství, výpis z rejstříku trestů, zprávu o svém zdravotním stavu a informace o ekonomických a sociálních poměrech. Kopie veškerých těchto dokumentů včetně vlastního vydaného stanoviska tento obecní úřad postoupí krajskému úřadu. (Pazlarová, 2016)

Krajský úřad pak provede odborné posouzení (posouzení bezúhonnosti, zdravotního stavu a psychologické posouzení žadatele) a na základě toho vydá rozhodnutí, zda žadatele zařadí do evidence žadatelů o pěstounskou péči. (Rychlík, Hrbáčková, 2010, s. 35)

Žadatel o pěstounskou péči dále prochází tzv. **procesem zprostředkování**. Ten zahrnuje vyhledávání dětí vyžadující péči v náhradním rodinném prostředí (jsou v evidenci krajského úřadu), vyhledávání osob vhodných stát se pěstouny a jejich odbornou přípravu, poté výběr konkrétního pěstouna pro konkrétní dítě a jejich osobní seznámení. (Pazlarová, 2016)

Proces zprostředkování se netýká pěstounů, kteří jsou příbuznými dítěte, případně osobami rodině blízkými.

Žadatelé o přechodnou pěstounskou péči jsou dle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, povinni absolvovat **přípravu** v rozsahu 72 hodin, u žadatelů o dlouhodobou pěstounskou péči je to pouze 48 hodin.

„Příprava před přijetím dítěte do rodiny by měla obsahovat následující tematické okruhy: sebezpoznání fyzických osob vhodných stát se osvojitelem nebo pěstounem, jejich rodinného systému a sociálních kontaktů,

poznání a naplňování práv a potřeb dítěte v náhradní rodinné péči,

osvojení si spolupráce s dalšími odborníky,

komunikace s dítětem a přístup k dítěti s vědomím jeho důstojnosti a lidských hodnot,

rozvoj schopností a zájmů dítěte,

uspokojení citových, vývojových, sociálních a vzdělávacích potřeb dítěte a péče o zdraví dítěte,

styk dítěte v náhradní rodinné péči s rodiči a dalšími osobami blízkými,

práce s dětmi žijícími v rodině žadatele.“ (Pazlarová, 2016, s. 36)

V souladu se zákonem o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů, uzavírají pěstouni **dohodu o výkonu pěstounské péče** s doprovázející společností. Doprovázející společností může být obecní úřad obce s rozšířenou působností, oddělení sociálně-právní ochrany dětí nebo nestátní nezisková organizace, která má pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí a k uzavírání dohod o výkonu pěstounské péče. V této dohodě jsou především vymezeny konkrétní služby, které budou pěstounům poskytovány. Na dohodu navazuje individuální plán ochrany dítěte, vzdělávací plán pro pěstouny a plán průběhu výkonu pěstounské péče.

Individuální plán ochrany dítěte (dále IPOD) vytváří sociální pracovník z odboru sociálně-právní ochrany dětí obecního úřadu obce s rozšířenou působností. K náležitostem patří popis opatření sloužících k pomoci dítěti, seznam zainteresovaných osob a termíny plnění těchto opatření. Na IPOD navazuje **plán průběhu výkonu pěstounské péče**, který sestavuje pracovník organizace, která bude pěstouny při jejich činnosti doprovázet.

Na základě uzavřené dohody o výkonu pěstounské péče mají pěstouni právo na tzv. **doprovázení** pěstounských rodin. Jde o pomoc pěstounům např. formou konzultací, poradenství, aby dokázali dítě správně poznat a pochopit a vytvořit tak ideální prostředí pro jeho zdravý vývoj. S pěstounskou rodinou udržuje určený sociální pracovník dlouhodobý, intenzivní kontakt, sjednává si pravidelné schůzky, pomáhá řešit problémy (u závažných problémů může pěstounům zprostředkovat konzultaci u odborníka), kontroluje, zda pěstouni dodržují IPOD. Každých 6 měsíců musí vypracovat zprávu pro místně příslušný OSPOD, v případě nutnosti mimořádnou zprávu. Spolupracuje i s dalšími subjekty, mezi které patří např. škola, biologičtí rodiče dítěte, příbuzenstvo, pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, lékaři, krajský úřad, krizová centra atd. (Šustrová, 2010, s. 139)

2.3 Pěstoun, jeho motivace a kompetence

Pěstoun má za úkol svěřenému dítěti zajistit výchovu a péči a vykonávat přiměřeně práva a povinnosti jeho biologických rodičů. Ti jsou stále zákonnými zástupci dítěte a mají vůči němu rodičovskou zodpovědnost.

Motivací k poskytování pěstounské péče je mnoho – na rozdíl od osvojení, kde hraje primární roli touha po vlastním dítěti.

Škoviera (2006) dělí motivace k tomu stát se pěstouny na veřejné, neveřejné a skryté.

Veřejné motivy dále člení na:

altruistické - jsou ochotni pomoci potřebným dětem,

profesionální - jsou přesvědčeni o tom, že dětem rozumí,

emocionální - mají pozitivní vztah k dětem,

nenaplněné rodičovství - neschopnost biologického rodičovství,

rodinné - v jejich rodině je pouze jedináček,

smysl života - snaží se vyplnit prázdnotu, když se jejich vlastní děti osamostatní,

ekonomický dostatek - smysluplné využití financí.

Do neveřejných řadí:

pragmatismus - v pěstounské péči spatřují smysluplně strávený čas,

ekonomické přilepšení - za což považují dávky pěstounské péče,

rodinná povinnost - týká se příbuzenského pěstounství,

společenský status - starost o dítě je společností kladně hodnoceno.

Mezi skryté motivy dle něj patří:

dokazování si - jedná se o osoby, které při výchově vlastních dětí selhaly,

vykupování se - tímto způsobem by chtěli odčinit pocit viny,

očekávání vděčnosti a ocenění ze strany dítěte,

řešení partnerské krize - dítě má být příčinou zlepšení partnerského vztahu.

Odpovědnost za péči o ohrožené děti přebírá stát, proto jim musí zaručit takové pěstouny, kteří budou disponovat dostatečnými rodičovskými **kompetencemi**. Pěstoun musí být především schopen se svěřeným dítětem vytvořit a udržovat vztah, stát se jeho správným vzorem, pečovat o jeho zdraví, zajistit mu vývojové potřeby, pocit bezpečí, stabilitu, ale také musí umět zvládat náročné situace a stres. Nestačí, aby úspěšně prošel psychologickými testy, důležitým ukazatelem je jeho dosavadní chování, životní příběh: např. zda dodržuje sociální a právní normy, jakého dosáhl vzdělání, zda si dokáže udržet stabilní zaměstnání, udržovat fungující, pozitivní mezilidské vztahy apod. (Zezulová, 2016)

Podstatná je příprava pěstounů na jejich novou roli. To zaručuje zákon o sociálně-právní ochraně dětí, který řadí mezi povinnosti pěstounů i povinnost se vzdělávat. Přesná témata upravuje Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, která doslovně uvádí:

„Zvyšování znalostí a dovedností osoby pečující a osoby v evidenci je zaměřeno na: získávání nových informací a schopností v oblasti péče o dítě, získávání znalostí a dovedností při péči o specifické skupiny dětí, zejména dětí jiného etnika, dětí se zdravotním postižením, sourozeneckých skupin, dětí, které zažily týrání, zneužívání či zanedbávání, poskytování péče při změnách spojených se vzděláváním nebo vývojovými fázemi dítěte, zvládání krizových situací, návrat dítěte do původní rodiny a přechod do náhradní rodiny, příprava dítěte na osamostatňování související se zletilostí a odchodem z náhradní péče, s ohledem na věk dítěte a jeho vývojové a sociální potřeby.“

Přestože jsou pěstouni silně namotivováni a po teoretické stránce dokonale připraveni, po samotném převzetí dítěte do péče u nich může dojít k pocitu vlastní neschopnosti zvládnout nastalé obtíže.

Výstižně popsala pocity pěstounů při přijímání dítěte Zezulová (2012). Rozdělila je do tří vzájemně navazujících fází:

1. nadšení – nastane po oznámení, že pro ně bylo vybráno dítě,
2. rozčarování – je reakcí na problematické chování dítěte,
3. smíření – přijmou dítě takové, jaké je, i s jeho nedostatky.

Tuto třetí fázi považuje Matějček (1999) za snadnější pro pěstouny v porovnání s adoptivními rodiči, kteří dítě přijímají zcela za vlastní. Pěstouni se na rozdíl od nich nesnaží do svěřeného dítěte promítat své představy, tzn. aby bylo společensky úspěšné, dosahovalo výborného školního prospěchu atd. Pro dítě je tento postoj výhodný, neboť necítí na svoji osobu velký tlak.

Je třeba zmínit diskutovanou záležitost, ke které většina pěstounů zaujímá negativní postoj, a to povinnost **setkávání svěřených dětí s jejich biologickými rodiči**, což jim nařizuje občanský zákoník. Pěstouni se obávají, že se jejich dosavadní vynaložené úsilí ke zlepšení chování svěřených dětí stane zbytečným. Biologickými rodiči jsou totiž většinou problémové osoby, které vykazují závadové chování, alkoholismus, užívání návykových látek, dlouhodobou nezaměstnanost, gamblerství a ohrožení kriminalitou. Situace je obzvláště náročná a riziková v období dospívání dětí. Účelem těchto setkávání má být udržení a posílení jejich vzájemného vztahu. Pro biologické rodiče může být navíc motivací k úpravě svých životních podmínek tak, aby jim dítě mohlo být vráceno do péče.

Dle názoru psychologů mají děti možnost tímto způsobem poznat svoji minulost i realitu života svých biologických rodičů. Přínos pro pěstouny spatřují v lepším porozumění přijatému dítěti. (Zaplatílková, 2010, s. 112)

I zde však platí, že se musí jednat o nejlepší zájem dítěte. Soud proto může tato setkávání v některých případech zakázat.

Základem k tomu, aby byla pěstounská péče úspěšná a splnila svůj účel, je nezbytná kvalitní příprava, doprovázení, odborné poradenství, schopnosti pěstounů správně přistupovat k dítěti a vhodně nastavený kontakt dítěte s jeho biologickými rodiči. Pokud jsou splněna tato kritéria, lze s velkou pravděpodobností očekávat, že se dítě i s velmi problematickou minulostí v pěstounské rodině začne psychicky i fyzicky uzdravovat. (Loutná, 2010, s. 160)

2.4 Specifika dětí v pěstounské péči a jejich výchova

Charakteristikou a potřebami dětí, které se dostávají do náhradní rodinné péče, jsme se již zabývali v první kapitole. Nyní se zaměříme na specifika dětí, které se dostávají do dlouhodobé pěstounské péče, a možnostmi, jak jim pomoci.

Jedná se o děti, které většinou přicházejí z ústavní výchovy nebo ze zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Mají smutnou minulost, zažily odmítání, zanedbávání, týrání, nedostatek lásky, pozornosti a péče.

Společným znakem dětí přicházejících z ústavní výchovy je především prožité **trauma**, které může být komplexní vývojové (prodlužované a opakované traumatické zážitky v raném dětství) nebo se může jednat o posttraumatické stresové poruchy neboli reakce na konkrétní traumatickou událost. (Loutná, 2010, s. 160)

Dle Zezulové (2012) u nich ústavní výchova způsobila již zmiňovanou psychickou deprivaci, která se projevuje emoční nestabilitou, někdy i agresivitou a sebepoškozováním. Definovala u nich i tzv. **efekt odvrácené tváře**: dítě, které vychovává matka, je šťastné, pokud se na něj dívá. Naopak děti z ústavní výchovy vykazují při očním kontaktu s jiným člověkem pocit ohrožení.

Dále upozorňuje na jejich **účelové chování**, jehož důvodem mohou být obavy z trestu, snaha se zalíbit, případně nedůvěra vůči dospělým. Tyto děti proto využívají účelové fabulace. K nápravě a odstranění tohoto chování slouží nutnost vybudování důvěry, což představuje dlouhodobý proces.

U dítěte se může objevit **afektivní chování**. Při jeho výskytu doporučuje Zezulová (2012) využít následující postup: nejprve se dítě pokusit zklidnit verbální nebo neverbální formou. Pokud se zklidnění nepodaří, je nutné provést restrikcí - vlastním tělem chránit věci i osoby kolem dítěte v afektu tak, aby jim nemohlo uškodit. V nejhorším případě dítě izolovat v samostatné místnosti, dokud se neuklidní. Po odeznění afektu je třeba s dítětem hovořit o tom, proč situace nastala a jak emoci přistě zvládnout, naučit se zklidňovat. Úkolem pěstounů (vychovatelů) je především eliminovat spouštěče, kterými jsou zpravidla smutek, vztek a úzkost.

Jako pomoc k nápravě projevů psychické deprivace lze u těchto dětí použít:

vytvoření rituálů - v této souvislosti se jedná o rituály spojené především s jejich nežádoucím chováním, např. vždy pustit stejnou uklidňující hudbu, zpívat stejnou písničku, hru na miminko – dítě si představuje, že je maličké, a tím si buduje pocit jistoty, kterou nezískalo v raném dětství,

plánování budoucnosti – slouží pro vytvoření pocitu jistoty domova,

přiměřený tělesný kontakt – u dětí, které naopak tělesný kontakt odmítají, lze použít reflexní masáže před spaním, které ho zklidní,

sdílení jeho pocitů – naučit ho, aby své pocity dokázalo sdílet.

(Zezulová, 2012)

Velkým problémem dětí v pěstounské péči je **neznalost vlastní historie**. Dle tvrzení odborníků se lidský mozek s traumaty vyrovnat dokáže, ovšem s prázdným, neznámým místem ve svém životě nikoliv. Ideálním způsobem, jak dítěti tyto informace předat, je vytvoření tzv. knihy života, kdy pěstoun, doprovázející pracovník nebo psycholog společně s dítětem shromažďuje fakta, lepí a popisuje získané fotografie. Dítě pak lépe pochopí souvislosti, svoje chování, sebe samo. (Loutná, 2010, s. 164)

Dítě, které přichází do pěstounské rodiny, musí úspěšně projít tzv. procesem **adaptace**. Dle Zezulové (2012) prožívá dítě tuto adaptaci v následujících fázích:

1. poznávání – kdy si zvyká na konkrétní tváře, prostředí a rituály,
2. uvolnění – testuje stabilitu nového domova, zjišťuje, kde se nachází jeho místo v rodině,
3. přijetí – začíná si vytvářet citové vztahy se členy rodiny.

Neméně důležitá je **adaptace na školu**. Z mnoha případů pěstounských rodin vyplývá, že učitelé často nemají znalosti z oblasti sociálního osíření dětí, přistupují k nim jako k ostatním žákům, nečiní mezi nimi rozdíly. Pěstouni by proto měli navštívit ředitele příslušné školy a

seznámit ho se situací svého svěřeného dítěte. Vhodné je společně s třídním učitelem a výchovným poradcem školy vytvořit pro dítě adaptační plán. Tak se může zamezit nežádoucímu chování dítěte ve škole a následnému sociálnímu vyloučení z třídního kolektivu.

„Následky ústavní výchovy nejsou zahrnuty mezi diagnózy, které školu opravňují k zažádání o asistenta pedagoga. Tyto děti se tak stávají zlobivými ve snaze upozornit na svůj problém a svoje potřeby. Je tedy velmi vhodné pro tyto děti získat asistenta osobního.“ (Zezulová, 2012, s. 84)

Otázka jejich života **po ukončení pěstounské péče** je nejednoznačná. Rozhodující je vztah mezi ním a pěstouny, ale také velmi záleží na tom, zda se bude moci vrátit ke své biologické rodině.

Vzhledem k tomu, že však mezi pěstouny a jim svěřenými dětmi velmi často vznikne silné pouto, nyní už zletilý stále zůstává ve společné domácnosti a neztratí tak zázemí. To mu umožní především úspěšně dostudovat, což je pro jeho zařazení do společnosti a osamostatnění klíčové.

3 SOS DĚTSKÉ VESNIČKY A JEJICH POSLÁNÍ

K následující části bakalářské práce jsme použili nejen běžně dostupnou literaturu, ale především cenné interní zdroje SOS dětských vesniček.

3.1 Historie SOS dětských vesniček

SOS dětské vesničky jsou specifická zařízení, ve kterých se uskutečňuje pěstounská péče. Jejich **zakladatelem** je Rakušan **Gmeiner**, který chtěl tímto způsobem pomoci sirotkům po 2. světové válce. Spojil je s bezdětnými válečnými vdovami, a tak vznikly nové rodiny. První vesnička byla založena v roce 1949 v rakouském Imstu, další vesničky postupně vznikaly i v dalších zemích. V současnosti se jedná o 135 zemí.

S myšlenkou založit SOS dětské vesničky i v naší republice (tehdy Československu) přišli v 60. letech přední dětský **psychologové Matějček, Langmeier a pediatr Dunovský**, kteří upozorňovali na psychickou deprivaci opuštěných dětí, které vyrůstají v ústavní péči. V roce 1968 byl proto zvolen přípravný výbor pro vytvoření Sdružení přátel SOS dětské vesničky, jehož stanovy schválilo ministerstvo vnitra a vznik Sdružení povolilo. Dne 14. června 1969 pak byla existence Sdružení oficiálně zahájena.

Československé SOS dětské vesničky vznikaly pouze z peněžních darů, které shromažďovalo **konto 777**. Důležitou roli zastávala medializace této činnosti, kterou zajistila televize (do programu zařadila televizní dokument, který srovnával rakouské SOS vesničky s ústavní výchovou v naší republice) a také časopis *Vlasta*, v němž jeho redaktorka Hájková zveřejňovala reportáže z dětských domovů a kojeneckých ústavů. Díky tomu se problém dostal do povědomí lidí, kteří na konto štědře přispívali.

Odborné středisko SOS dětských vesniček, které bylo tvořeno skupinou lékařů, psychologů, sociologů a dalších odborníků, zajišťovalo pečlivý **výběr vhodných pěstounek**. Zájemkyně musely podstoupit psychologické vyšetření pod vedením profesora Matějčka a pokud byly vybrány, následně absolvovaly několikaměsíční vzdělávací kurz a praxi v dětských domovech a jiných zařízeních pro děti. (Poláková, 2019)

Za zmínku stojí zajímavost, že při výběru matek – pěstounek do první SOS dětské vesničky byl v jejich osobnostním testu zaznamenán stejný povahový rys: sklon k takovému konání, které je společností pokládáno za žádoucí, ale většinou společnosti k tomuto chování chybí dostatečná odvaha. Do své péče byly ochotny přijat i nevléčitelně nemocné dítě, které tak mohlo prožít alespoň část života v láskyplném prostředí. (Matějček, 1999)

Mnohdy se jednalo o svobodné ženy, které byly ochotny odejít ze svého původního, dobře ohodnoceného zaměstnání, aby touto cestou naplnily svoji touhu po mateřství. (Matějček, 2017)

Výstižně jejich osobnost popsal Matějček (1999, s. 49):

„Výsledky psychologického šetření prováděného se všemi uchazečkami o funkci matky – pěstounky v SOS dětských vesničkách většinou potvrzují, že jde o osobnosti stabilní, energické, vědomé si svého úkolu, extravertní, otevřené vůči světu a jeho nárokům. Nemohou samozřejmě nahradit dokonale funkční osobu otce v rodině, nicméně se jí v řadě rysů alespoň blíží.“

Dne 1. června 1970 byla otevřena **první SOS dětská vesnička v Karlových Varech – Doubí**, na jejíž výstavbě se podíleli dobrovolníci nejen z Československa, ale i ze zahraničí. V roce 1971 se započalo s výstavbou další vesničky, tentokrát ve **Chvalčově na Zlínsku**. Plánovaná třetí vesnička v Brně-Medlánkách už ale vlivem politické moci nevznikla, byly pouze vykoupeny pozemky, vypracován projekt a vybudovány inženýrské sítě. (Poláková, 2019)

SOS dětské vesničky spadaly do pěstounské péče v tzv. **zvláštních zařízeních**. O větší počet dětí (většinou šest až osm) zde pečovaly pouze ženy, a to matka (pěstounka), které pomáhala tzv. teta. Chyběla zde sice role otce, ale na druhou stranu byly děti ušetřeny vnímání případných sporů mezi manžely, nežádoucí rozvodů. Mužskou roli v rodině mohl převzít nejstarší chlapec, což pozitivně přispělo k jeho socializaci. (Matějček, 1999)

V **zastoupení každé vesničky** byl ředitel a jeho zástupce (pro děti představovali mužský element), matky - pěstounky, tety - jejich pomocnice, sociální pracovníce, pedagog, pediatr a psycholog. Pravidelná vyšetření dětí zde prováděli i psychologové Matějček a Kotek a pediatr Dunovský (zároveň předseda Sdružení), kteří nejen sledovali vývoj těchto dětí, ale zároveň sloužili pěstounkám jako poradci při řešení problematických situací, ke kterým v náhradních rodinách docházelo. (Poláková, 2019)

Důležitý byl **výběr dětí do jednotlivých pěstounských rodin**. Dbalo se na to, aby byl v každé pěstounské rodině pokud možno vyrovnaný počet chlapců a děvčat a aby mezi dětmi nebyl větší věkový rozdíl, což by mohlo vést k vytváření podskupin. V jedné pěstounské rodině se také nesmělo nacházet více dětí např. s lehkou mozkovou dysfunkcí či s poruchami učení, neboť by to pro jednu skupinu představovalo výraznou zátěž. Pokud byl v rodině kojeneček, pro starší děti představoval velký přínos a výchovný podnět. Pomáhaly s jeho péčí a cítily se tak důležitě a užitečně. Velkou výhodou bylo také to, že v jedné takto vytvořené rodině mohly vyrůstat větší skupiny biologických sourozenců. (Matějček, 1999)

V roce 1971 do činnosti SOS dětských vesniček negativně zasáhla státní moc. Federální shromáždění pro sociální politiku doporučilo převedení dětských vesniček do plné pravomoci státu. Valná hromada Sdružení přátel SOS dětské vesničky tak byla nucena **ukončit činnost** a stát zkonfiskoval veškerý jejich majetek. Stávající vesničky v Doubí a ve Chvalčově sice nezanikly, ale svoji činnost provozovaly v souladu se zákonem o pěstounské péči, který vstoupil v platnost 1. června 1973. Na základě tohoto zákona již nebyly děti svěřeny do pěstounské péče Sdružení, ale přímo matkám – pěstounkám. Vesničky také dostaly nový název, a to **Zvláštní zařízení pro výkon pěstounské péče**, a spadaly pod Okresní ústav sociálních služeb.

Místa vedoucích vesniček již nenáležela pedagogickým pracovníkům, ale vybraným politikům. Jejich hlavní činností bylo na pravidelných schůzích informovat matky – pěstounky o politické situaci a svým zástupcům zakazovali organizovat dříve fungující a oblíbené víkendové volnočasové aktivity. Pěstounky tak přišly o pedagogickou a psychologickou podporu a při výchově problematických dětí si musely poradit samy. (Poláková, 2019)

Situace po revoluci

Dne 1. prosince 1989 byla činnost Sdružení přátel SOS dětských vesniček obnovena a od ledna 1991 se stalo řádným členem mezinárodní federace SOS Kinderdorf International, která zajistila finanční pomoc k opravě chátrajících budov.

Činnost obnovilo i Odborné středisko SOS dětských vesniček v čele s Dunovským a Matějčkem. Opět vyhledávali a školili pěstounky a zabezpečovali jim podporu a pomoc, vyhledávali také potřebné děti vhodné k umístění do konkrétní pěstounské rodiny.

Dne 1. června 1992 vzniklo **Dětské krizové centrum** pro pomoc opuštěným a týraným dětem pod vedením pediatra Dunovského. Spadalo pod Odborné středisko SOS dětských vesniček. Provozovalo krizovou linku důvěry a pracovalo s ohroženými rodinami s náročným cílem: aby se situace v rodině dostatečně zlepšila a dítě tam mohlo být ponecháno. Dnes toto středisko funguje jako samostatná organizace.

V roce 1991 byla schválena výstavba třetí vesničky, a to v **Brně-Medlánkách**. V roce 1995 byly postaveny první dva domy, které sloužily jako školicí středisko pro pěstounky. Z důvodu nedostatku finančních prostředků byla SOS dětská vesnička v Brně dostavěna a slavnostně otevřena až v roce 2003.

3.2 Poslání a model SOS dětských vesniček

„Posláním SOS dětských vesniček je zakládat rodiny pro potřebné děti a pomáhat jim formovat vlastní budoucnost, dávat dětem možnost budovat dlouhotrvající rodinné vztahy v rámci rodiny, umožnit jim žít v souladu s jejich vlastní kulturou a náboženstvím a také jim pomáhat uvědomit si a vyjádřit jejich individuální schopnosti, zájmy a nadání.“ (Pokorný, 2010, s. 9)

Poláková (2019) zmiňuje slova Dunovského, jednoho ze zakladatelů SOS dětských vesniček. Ten je přesvědčen, že k tomu, aby se člověk stal opravdovým člověkem, potřebuje pocit bezpečí a toho, že někomu a někam patří – a to mu může zajistit pouze milující rodina. Forma náhradní rodinné péče, která je poskytována v SOS dětských vesničkách, by měla tyto potřeby dítěte dostatečně zabezpečit.

SOS dětská vesnička vychází z **modelu**, který tvoří:

matka: každé dítě má pečujícího rodiče (SOS matka-pěstounka zajišťuje svěřeným dětem vše, co potřebují k tomu, aby se správně vyvíjely),

bratři a sestry: rodinné vazby se přirozeně rozvíjejí (pokrevní sourozenci jsou umístěováni do jedné SOS rodiny, kde žijí s dalšími dětmi a vytvářejí celoživotní emocionální vazby),

dům: každá rodina vytváří vlastní domov (dům se stává opravdovým domovem pro ty, kdo zde žijí),

vesnička: SOS rodina je součástí společnosti (rodiny v SOS dětských vesničkách žijí společně a vzájemně si pomáhají, ale současně se zařazují do obce, společnosti).

(Pokorný, 2010, s. 9)

Sdružení SOS dětských vesniček v současnosti přijímá nejen samostatné pěstounky, jak tomu bylo dříve, ale i pěstounské páry. Vzhledem k tomu, že činnost v SOS dětské vesničce je opravdu náročná (péče o větší sourozenecké skupiny), žadatelé o poskytování pěstounské péče v těchto vesničkách musí projít podstatně delší přípravou na rozdíl od „běžných“ pěstounů. Součástí jejich přípravy je i praxe uskutečněná v konkrétní SOS dětské vesničce. Pěstouni pak uzavřou se Sdružením SOS dětských vesniček dohodu o výkonu pěstounské péče a stanou se členy místního pedagogického týmu.

Pedagogický tým SOS dětské vesničky tedy tvoří: matka - pěstounka nebo pěstounský pár, teta, ředitel vesničky, pedagog, psycholog a sociální pracovník. Všichni uvedení pracovníci jsou vzorem chování a jednání pro děti ve vesničce. Tento tým se účastní pravidelných

porad, kde vyhodnocují, plánují a navrhují důležitá pedagogická opatření. Úzce spolupracují i s dalšími externími odborníky. (Pokorný, 2010, s. 10)

Posláním činnosti SOS dětských vesniček je vytvořit silný citový vztah mezi matkou – pěstounkou a jejími svěřenými dětmi, jako by tomu mělo být ve všech pěstounských rodinách. Specifikem je ale to, že přímo zde mají pěstouni k dispozici podpurný pedagogický tým, který jim poskytuje odbornou pomoc. A té je při svěřeném větším počtu dětí obzvláště třeba.

3.3 Současná činnost SOS dětských vesniček

Díky novele zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ke které došlo v roce 2013, mohly SOS dětské vesničky rozšířit nabídku svých služeb.

Tři vybudované vesničky plní i nadále svoji původní funkci, což je podpora a pomoc pěstounským rodinám. Stále zde působí pedagogické týmy, které poskytují pěstounům poradenství, psychologickou podporu, pomoc se zajištěním kontaktu s biologickou rodinou dětí a odborné vzdělávání – **školení**.

Zaměřují se také na smysluplné využití volného času dětí v pěstounské péči, organizují pro ně výlety, zajišťují kroužky, letní tábory a lyžařské kurzy.

Nyní však již tyto služby mohou využívat veškeré pěstounské rodiny, které o to projeví zájem. Nejen ty, které žijí přímo v těchto vesničkách.

Pěstounské rodiny už ale nepečují o tak velké skupiny dětí jako dříve. Zájem o dlouhodobou pěstounskou péči je všeobecně poměrně nízký, což souvisí i s tím, že přibýlo tzv. pěstounů na přechodnou dobu.

Konkrétní obohacení činnosti SOS dětských vesniček popisuje Poláková (2019). Uvádí, že od roku 2013 poskytují **preventivní pomoc rodinám**, u kterých hrozí odebrání dětí. Tomu se věnuje sociálně aktivizační služba s názvem **SOS Kompas**, která působí v šestnácti regionech v Karlovarském, Olomouckém, Jihomoravském, Středočeském kraji a v Praze. Pomáhají stabilizovat rodinnou situaci tak, aby děti nemusely být vůbec odebrány a mohly zůstat v rodinném prostředí. Tato činnost má výborné výsledky, např. v roce 2018 tak bylo „zachráněno“ 821 dětí.

Ve stejném roce vzniklo v Karlových Varech **krizové centrum SOS Sluníčko**, což je zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Poskytuje ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo v krizové situaci, nemá adekvátní péči, je zanedbávané, týrané nebo zneužívané. Po dobu několika měsíců se zde o dítě stará specializovaný tým a mezitím se pro něj hledá trvalé

řešení situace – v ideálním případě se vrací do své původní rodiny, kde mezitím proběhla úspěšná sanace. Toto krizové centrum bylo v roce 2014 vytvořeno i v Praze.

V roce 2014 bylo v Bystřici pod Hostýnem zřízeno **nízkoprahové zařízení SOS Kajuta**, volnočasové centrum pro děti ze sociálně ohrožených lokalit.

V témže roce byl v Brně založen **Dům na půl cesty**, který slouží mladým lidem po odchodu z pěstounské péče nebo ústavní výchovy.

SOS dětské vesničky svoji činnost neustále rozšiřují a zkvalitňují.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÁ ČÁST

V poslední kapitole teoretické části této bakalářské práce jsme se věnovali činnosti SOS dětských vesniček v současné době. Zjistili jsme, že jejich původní model sice stále existuje a funguje, ale činnost se po novele zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ke které došlo v roce 2013, výrazně rozšířila. Již neposkytují služby jen pěstounům a jejich svěřeným dětem přímo v SOS dětských vesničkách, ale jejich služby směřují i mimo vesničky, využívat je mohou všechny pěstounské rodiny.

Ve výzkumné části se zaměříme na jejich významnou a důležitou činnost, kterou představuje pravidelné **školení pěstounů**.

Cílem našeho výzkumu bude zjistit, do jaké míry jsou tato školení úspěšná.

4.1 Výzkumný problém

Školení mají pěstounům pomáhat zvládat náročnou výchovu svěřených dětí. Jsou proto zaměřena na typické potíže dětí v dlouhodobé pěstounské péči, mezi které patří především psychická deprivace, poruchy attachmentu a problematické chování.

4.2 Výzkumný cíl

Hlavním cílem našeho výzkumu je zjistit, zda školení SOS dětských vesniček pěstounům pomáhají s výchovou svěřených dětí.

Dílčí cíle:

1. Zjistit, zda školení SOS dětských vesniček pomáhají zmírňovat psychickou deprivaci dětí.
2. Zjistit, zda školení SOS dětských vesniček pomáhají zmírňovat poruchy attachmentu dětí.
3. Zjistit, zda školení SOS dětských vesniček pomáhají odstraňovat problematické chování dětí.

4.3 Výzkumné otázky

Zvolili jsme proto následující výzkumné otázky:

1. Pomáhají školení SOS dětských vesniček zmírňovat u dětí psychickou deprivaci?
2. Pomáhají školení SOS dětských vesniček zmírňovat u dětí poruchy attachmentu?
3. Pomáhají školení SOS dětských vesniček odstraňovat problematické chování dětí?

4.4 Stanovení hypotéz

Pro zodpovězení výzkumných otázek jsme stanovili následující hypotézy:

1H₀: Podíl osob, které po školení SOS dětských vesniček uvedly kladnou odpověď na otázky zmírnění psychické deprivace u dětí, je stejný jako těch, které uvedly negativní odpověď.

1H₁: Podíl osob, které po školení SOS dětských vesniček uvedly kladnou odpověď na otázky zmírnění psychické deprivace u dětí, je větší než těch, které uvedly negativní odpověď.

2H₀: Podíl osob, které po školení SOS dětských vesniček uvedly kladnou odpověď na otázky zmírnění poruchy attachmentu u dětí, je stejný jako těch, které uvedly negativní odpověď.

2H₁: Podíl osob, které po školení SOS dětských vesniček uvedly kladnou odpověď na otázky zmírnění poruchy attachmentu u dětí, je větší než těch, které uvedly negativní odpověď.

3H₀: Podíl osob, které po školení SOS dětských vesniček uvedly kladnou odpověď na otázky odstranění problematického chování u dětí, je stejný jako těch, které uvedly negativní odpověď.

3H₁: Podíl osob, které po školení SOS dětských vesniček uvedly kladnou odpověď na otázky odstranění problematického chování u dětí, je větší než těch, které uvedly negativní odpověď.

4.5 Metoda výzkumu

Pro výzkum jsme zvolili **kvantitativní metodu**. Tuto metodu, kdy je třeba získat co nejvyšší počet respondentů, jsme mohli uskutečnit díky vstřícnému a ochotnému přístupu vedoucích pracovníků SOS dětských vesniček. Umožnili nám navštívit a zúčastnit se mnoha školení pěstounů, která probíhala po celé České republice. Jednalo se o časově i organizačně náročný proces, ale díky jeho absolvování jsme získali cenná data do sestrojeného dotazníku. Použili jsme v něm pouze uzavřené a polouzavřené položky, aby jeho vyplnění bylo časově nenáročné a lektorům i zúčastněným pěstounům nenarušovalo připravený program.

4.6 Statistické metody

Respondentů (v našem případě pěstounů), kteří vyplnili dotazník, je celkem 102. Jelikož většina otázek má pouze alternativní variantu odpovědi, pro analýzu získaných dat a pro ověření stanovených hypotéz jsme využili následující neparametrické testy:

Binomický test o relativní četnosti

Binomický test ověřuje, zda je relativní četnost sledované kategorie u alternativní proměnné odlišná od testované hraniční hodnoty. Obvykle se jedná o polovinu, tedy u alternativní proměnné, která nabývá hodnot $\{0;1\}$, je to hranice 0,5. Zjištěný podíl sledované kategorie se pak porovnává s hodnotou 50 %. Test se vyhodnocuje na základě P-hodnoty. Pokud je tato hodnota vyšší než zvolená hladina významnosti (obvykle 0,05), nelze zamítnout hypotézu o rovnosti podílů. Pokud ji naopak lze zamítnout, potvrdí se tak sledovaná hypotéza, že se podíl sledované kategorie liší od kategorie druhé. Pomocí relativních četností daných kategorií se následně zjistí, která z nich nabývá většího podílu. (Hebák, 2013)

Mann - Whitney test pro dva nezávislé výběry

Jedná se o neparametrický test, pomocí kterého se ověřuje shoda mediánů - celého rozdělení proměnných. Je založen na uspořádání zjištěných hodnot podle jejich velikosti. Testovým kritériem U se označuje počet všech případů, kdy v souboru, uspořádaném podle velikosti, hodnoty jednoho výběru předcházejí hodnotám druhého výběru. Hypotéza se ověřuje porovnáním výsledné P-hodnoty se stanovenou hladinou významnosti, která se volí obvykle jako $\alpha = 5 \%$. Když vyjde P-hodnota vyšší než stanovená hladina významnosti, testovanou hypotézu o shodné úrovni ve skupinách nemůžeme zamítnout. V opačném případě se zamítá, čímž se prokáže závislost úrovně na sledovaném faktoru. (Pecáková, 2011)

Kruskal - Wallis test pro více nezávislých výběrů

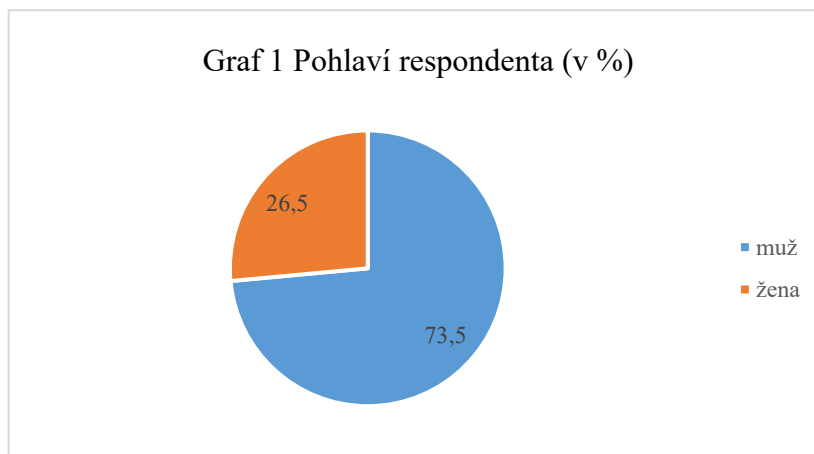
Tento test je rozšířením testu předchozího a využívá se pro situace, kdy třídící faktor má více než dvě kategorie. Používáme ho tedy pro porovnání úrovně sledované veličiny ve více kategoriích. Test vyhodnocujeme pomocí P-hodnoty. Pokud je její hodnota menší než 0,05, hypotéza se zamítá, a tím se prokáže závislost úrovně na sledovaném faktoru. (Hindls, 2006)

4.7 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor tvoří dlouhodobí pěstouni, kteří se účastní školení, která pořádají SOS dětské vesničky. Podařilo se nám získat celkem 102 respondentů, které jsme díky položkám dotazníku mohli rozdělit do skupin dle pohlaví, věku, věku dítěte v PP a délky PP.

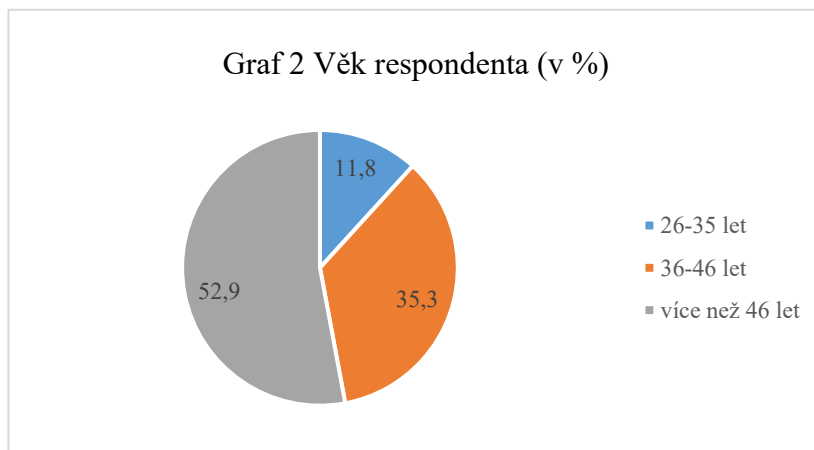
Tabulka 1 Otázka 3

pohlaví	absolutní počet	relativní podíl
muž	75	73,5 %
žena	27	26,5 %
celkem	102	100 %

Tabulka 2 Otázka 2

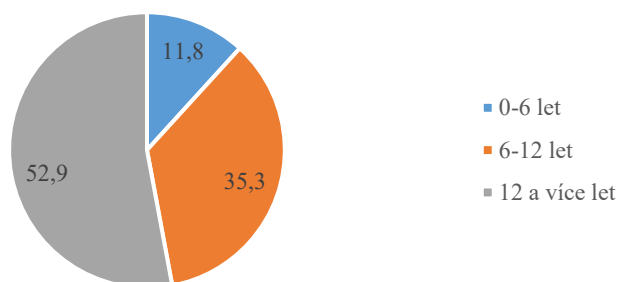
věk	absolutní počet	relativní podíl
26-35 let	12	11,8 %
36-46 let	36	35,3 %
více než 46 let	54	52,9 %
celkem	102	100 %

Tabulka 3 Otázka 4

věk dítěte	absolutní počet	relativní podíl
0-6 let	12	11,8 %
6-12 let	36	35,3 %
12 a více let	54	52,9 %
celkem	102	100 %

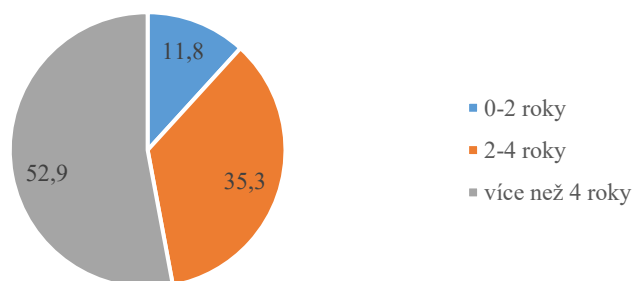
Graf 3 Věk dítěte v PP (v %)

Tabulka 4 Otázka 5

délka PP	absolutní počet	relativní podíl
0-2 roky	12	11,8 %
2-4 roky	36	35,3 %
více než 4 roky	54	52,9 %
celkem	102	100 %

Graf 4 Délka PP (v %)

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

5.1 Analýza získaných dat

Položky v dotazníku jsme seskupili tak, aby souvisela s konkrétní výzkumnou otázkou a abychom tak mohli ověřit platnost jednotlivých hypotéz.

První výzkumná otázka se týká psychické deprivace dětí.

Abychom zjistili, zda se pěstounům daří následky psychické deprivace odstraňovat, použijeme položky č. 6, 7, 11, 12 a 18.

6. Daří se Vám s dítětem dodržovat rodinné rituály?

- a) ano, zapojuje se rádo 69
b) ne, dosud neprojevuje zájem 33

Tabulka 5 Otázka 6

	absolutní počet	relativní podíl
a	69	67,6
b	33	32,4
celkem	102	100,0

7. Daří se Vám zapojovat dítě do společných her?

- a) nyní již ano 69
b) ne 33

Tabulka 6 Otázka 7

	absolutní počet	relativní podíl
a	69	67,6
b	33	32,4
celkem	102	100,0

11. Daří se Vám u dítěte budovat sebedůvěru?

- a) ano, pozoruji velký posun 57
b) ano, ale pozoruji jen malý posun 33
c) zatím bohužel ne 12

Tabulka 7 Otázka 11

	absolutní počet	relativní podíl
a	57	55,9
b	33	32,4
c	12	11,8
celkem	102	100,0

12. Sdílí s Vámi své zážitky?

- a) ano, rádo si se mnou o nich povídá 51
 b) ne, pouze odpovídá, pokud se ho zeptám 33
 c) ne, nemluví o nich 18

Tabulka 8 Otázka 12

	absolutní počet	relativní podíl
a	51	50,0
b	33	32,4
c	18	17,6
celkem	102	100,0

18. Vybuodovalo si k Vám dítě již důvěru?

- a) ano, již mi plně důvěřuje 63
 b) zatím ne dostatečnou 27
 c) ne 12

Tabulka 9 Otázka 18

	absolutní počet	relativní podíl
a	63	61,8
b	27	26,5
c	12	11,8
celkem	102	100,0

Ve druhé výzkumné otázce se zaměřujeme na zmírňování poruchy attachmentu dětí. Do jaké míry se to pěstounům daří, poznáme z položek č. 8, 9, 13, 14 a 15.

8. Máte problém s dítětem navazovat oční kontakt?

- a) ne, nevyhýbá se mu 75
b) ano 27

Tabulka 10 Otázka 8

	absolutní počet	relativní podíl
a	75	73,5
b	27	26,5
celkem	102	100,0

9. Jak reaguje na příchod návštěvy?

- a) nevdí mu 66
b) není pro něj vítaná 36

Tabulka 11 Otázka 9

	absolutní počet	relativní podíl
a	66	64,7
b	36	35,3
celkem	102	100,0

13. Snížil se u dítěte počet úrazů?

- a) ano 72
b) ne 30

Tabulka 12 Otázka 13

	absolutní počet	relativní podíl
a	72	70,6
b	30	29,4
celkem	102	100,0

14. Docílili jste již toho, že dítě lituje svých provinění?

- a) ano, omluví se za ně 51
b) ano, ale neomluví se 36
c) ne, necítí vinu 15

Tabulka 13 Otázka 14

	absolutní počet	relativní podíl
a	51	50,0
b	36	35,3
c	15	14,7
celkem	102	100,0

15. Snížil se počet situací, kdy Vám dítě zjevně lže?

- a) ano, výrazně 48
b) ano, ale jen minimálně 27
c) ne 27

Tabulka 14 Otázka 15

	absolutní počet	relativní podíl
a	48	47,1
b	27	26,5
c	27	26,5
celkem	102	100,0

Třetí výzkumná otázka zkoumá, zda se pěstounům daří odstraňovat u svěřených dětí problematické chování.

K zodpovězení slouží položky č. 10, 16 a 17.

10. Daří se Vám u dítěte odstraňovat nebo zmírňovat agresivní chování?

- a) ano, pomocí naučených metod 72
b) zatím ne, bude to dlouhodobý proces 30

Tabulka 15 Otázka 10

	absolutní počet	relativní podíl
a	72	70,6
b	30	29,4
celkem	102	100,0

16. Snížil se ve škole počet poznámek za nevhodné chování?

- a) ano 87
b) ne 15

Tabulka 16 Otázka 16

	absolutní počet	relativní podíl
a	87	85,3
b	15	14,7
celkem	102	100,0

17. Zlepšil se díky Vašemu působení prospěch dítěte ve škole?

- a) ano, pozoruji výrazné zlepšení 57
b) ano, pozoruji mírné zlepšení 21
c) ne 24

Tabulka 17 Otázka 17

	absolutní počet	relativní podíl
a	57	55,9
b	21	20,6
c	24	23,5
celkem	102	100,0

5.2 Testování hypotéz

$1H_0$: Podíl osob, které po školení SOS dětských vesniček uvedly kladnou odpověď na otázky zmírnění psychické deprivace u dětí, je stejný jako těch, které uvedly negativní odpověď.

$1H_1$: Podíl osob, které po školení SOS dětských vesniček uvedly kladnou odpověď na otázky zmírnění psychické deprivace u dětí, je větší než těch, které uvedly negativní odpověď.

Pro zodpovězení hypotézy nejprve otestujeme jednotlivé otázky zvlášť a následně otestujeme celkový blok těchto otázek daný jejich součtem. Jednotlivé otázky jsme předefinovali podle smyslu výpovědi jako alternativní s možnostmi kladná či negativní odpověď. Tyto alternativní otázky jsme následně testovali zvlášť. Poté jsme sečetli kladné odpovědi z této série otázek a součet kladných odpovědí na otázky ze série deprivace, který pro 5 otázek nabývá hodnot od 0 do 5, byl považován za celkový blok, díky němuž je možné otestovat stanovenou hypotézu.

Tabulka 18 Deprivace

počet kladných odpovědí	absolutní počet	relativní podíl
0	9	8,8 %
1	9	8,8 %
2	6	5,9 %
3	27	26,5 %
4	15	14,7 %
5	36	35,3 %
celkem	102	100 %

Pomocí binomického testu o relativní četnosti lze určit, zda podíl osob, které uvedly kladnou odpověď na otázku, je větší než těch, které uvedly negativní odpověď. Na otázku 6 kladně odpovědělo 68 % osob, na otázku 7 také celkem 68 % osob, na otázku 11 to bylo 88 % a na otázku 18 celkem 62 % osob, což podle testu znamená u všech statisticky významný rozdíl. Potvrdilo se tak, že u těchto otázek byl větší podíl kladných odpovědí než negativních. Pouze u otázky 12 byl podíl kladných odpovědí 50 %, tedy podíl kladných odpovědí je stejný jako podíl negativních. Součet kladných odpovědí všech pěti otázek označený jako proměnná s názvem deprivace pak byl testován binomickým testem na to, zda je kladných odpovědí u jednotlivých osob více než negativních, tedy zda podíl kladných odpovědí přesáhne polovinu

počtu odpovědí. Hranicí je tedy pro sadu 5 otázek číslo 2,5. Podíl kladných odpovědí větší než 2,5 bylo u 76 % osob a tento rozdíl je statisticky významný.

Potvrdila se tak hypotéza, že podíl osob, které po školení SOS dětských vesniček uvedly kladnou odpověď na otázky zmírnění psychické deprivace u dětí, je větší než těch, které uvedly negativní odpověď.

Tabulka 19 Binomický test 1

		Kategorie	N	Pozorovaný podíl	Testovaný podíl	P-hodnota
o_6	Kladná odp.	a	69	,68	,50	,000
	Záporná odp.	b	33	,32		
	Celkem		102	1,00		
o_7	Kladná odp.	a	69	,68	,50	,000
	Záporná odp.	b	33	,32		
	Celkem		102	1,00		
o_11	Kladná odp.	a+b	90	,88	,50	,000
	Záporná odp.	c	12	,12		
	Celkem		102	1,00		
o_12	Kladná odp.	a	51	,50	,50	1,000
	Záporná odp.	b+c	51	,50		
	Celkem		102	1,00		
o_18	Kladná odp.	a	63	,62	,50	,022
	Záporná odp.	b+c	39	,38		
	Celkem		102	1,00		

Tabulka 20 Binomický test 2

		Kategorie	N	Pozorovaný podíl	Testovaný podíl	P-hodnota
deprivace	Více kladných odp.	kladné > 2,5	78	,76	,50	,000
	Více záporných odp.	kladné ≤ 2,5	24	,24		
	Celkem		102	1,00		

$2H_0$: Podíl osob, které po školení SOS dětských vesniček uvedly kladnou odpověď na otázky zmírnění poruchy attachmentu u dětí, je stejný jako těch, které uvedly negativní odpověď.

$2H_1$: Podíl osob, které po školení SOS dětských vesniček uvedly kladnou odpověď na otázky zmírnění poruchy attachmentu u dětí, je větší než těch, které uvedly negativní odpověď.

Pro zodpovězení druhé hypotézy také nejprve stejným postupem otestujeme pomocí binomického testu jednotlivé otázky zvlášť a následně otestujeme i celkový blok otázek, kterých je opět 5, daný jejich součtem. Tento součet kladných odpovědí na otázky ze série attachment nabývá hodnot od 0 do 5.

Tabulka 21 Attachment

počet kladných odpovědí	absolutní počet	relativní podíl
0	9	8,8
1	3	2,9
2	15	14,7
3	9	8,8
4	15	14,7
5	51	50,0
celkem	102	100,0

Na otázku 8 kladně odpovědělo 75 % osob, na otázku 9 také celkem 66 % osob, na otázku 13 to bylo 72 %, na otázku 14 celkem 87 % osob a na otázku 15 to bylo 75 % osob, což podle testu znamená u všech statisticky významný rozdíl. Potvrdilo se tak, že u všech pěti otázek byl větší podíl kladných odpovědí než negativních. Součet kladných odpovědí všech pěti otázek označený jako proměnná s názvem attachment pak byl testován binomickým testem na to, zda podíl kladných odpovědí přesáhne polovinu (2,5) počtu odpovědí, čímž jsme proměnnou transformovali na alternativní veličinu. Podíl kladných odpovědí větší než 2,5 bylo u 75 % osob a tento rozdíl je statisticky významný.

Potvrdila se tak hypotéza, že podíl osob, které po školení SOS dětských vesniček uvedly kladnou odpověď na otázky zmírnění poruchy attachmentu u dětí, je větší než těch, které uvedly negativní odpověď.

Tabulka 22 Binomický test 3

		Kategorie	N	Pozorovaný podíl	Testovaný podíl	P-hodnota
o_8	Kladná odp.	a	75	,74	,50	,000
	Záporná odp.	b	27	,26		
	Celkem		102	1,00		
o_9	Kladná odp.	a	66	,65	,50	,004
	Záporná odp.	b	36	,35		
	Celkem		102	1,00		
o_13	Kladná odp.	a	72	,71	,50	,000
	Záporná odp.	b	30	,29		
	Celkem		102	1,00		
o_14	Kladná odp.	a+b	87	,85	,50	,000
	Záporná odp.	c	15	,15		
	Celkem		102	1,00		
o_15	Kladná odp.	a+b	75	,74	,50	,000
	Záporná odp.	c	27	,26		
	Celkem		102	1,00		

Tabulka 23 Binomický test 4

		Kategorie	N	Pozorovaný podíl	Testovaný podíl	P-hodnota
attachment	Více kladných odp.	kladné > 2,5	75	,74	,50	,000
	Více záporných odp.	kladné ≤ 2,5	27	,26		
	Celkem		102	1,00		

$3H_0$: Podíl osob, které po školení SOS dětských vesniček uvedly kladnou odpověď na otázky odstranění problematického chování u dětí, je stejný jako těch, které uvedly negativní odpověď.

$3H_1$: Podíl osob, které po školení SOS dětských vesniček uvedly kladnou odpověď na otázky odstranění problematického chování u dětí, je větší než těch, které uvedly negativní odpověď.

Pro zodpovězení třetí hypotézy také nejprve stejným postupem otestujeme pomocí binomického testu jednotlivé otázky zvlášť a následně otestujeme i celkový blok otázek, které jsou v této sadě tři, daný jejich součtem. Tento součet kladných odpovědí na otázky ze série chování nabývá hodnot od 0 do 3.

Tabulka 24 Chování

počet kladných odpovědí	absolutní počet	relativní podíl
0	3	2,9
1	18	17,6
2	24	23,5
3	57	55,9
celkem	102	100,0

Na otázku 10 kladně odpovědělo 72 % osob, na otázku 16 také celkem 87 % osob a na otázku 17 to bylo 78 %, což podle testu znamená u všech statisticky významný rozdíl. Potvrdilo se tak, že u všech tří otázek byl větší podíl kladných odpovědí než negativních. Součet kladných odpovědí všech tří otázek označený jako proměnná s názvem chování pak byl testován binomickým testem na to, zda podíl kladných odpovědí přesáhne polovinu z počtu tří odpovědí, v tomto případě tedy 1,5. Podíl kladných odpovědí větší než 1,5 byl u 81 % osob a tento rozdíl je statisticky významný.

Potvrdila se tak hypotéza, že podíl osob, které po školení SOS dětských vesniček uvedly kladnou odpověď na otázky odstranění problematického chování u dětí, je větší než těch, které uvedly negativní odpověď.

Tabulka 25 Binomický test 5

		Kategorie	N	Pozorovaný podíl	Testovaný podíl	P-hodnota
o_10	Kladná odp.	a	72	,71	,50	,000
	Záporná odp.	b	30	,29		
	Celkem		102	1,00		
o_16	Kladná odp.	a	87	,85	,50	,000
	Záporná odp.	b	15	,15		
	Celkem		102	1,00		
o_17	Kladná odp.	a+b	78	,76	,50	,000
	Záporná odp.	c	24	,24		
	Celkem		102	1,00		

Tabulka 26 Binomický test 6

		Kategorie	N	Pozorovaný podíl	Testovaný podíl	P-hodnota
chování	Více kladných odp.	kladné> 1,5	81	,79	,50	,000
	Více záporných odp.	kladné<= 1,5	21	,21		
	Celkem		102	1,00		

Tabulka 27 Srovnání

		deprivace		attachment		chování	
		Průměr	Medián	Průměr	Medián	Průměr	Medián
o3 pohlaví	žena	3,60	4,00	3,92	5,00	2,44	3,00
	muž	2,67	3,00	3,00	3,00	2,00	2,00
o2 věk	26-35 let	3,50	4,00	4,00	5,00	3,00	3,00
	36-46 let	3,58	4,50	4,08	5,00	2,33	3,00
	více než 46 let	3,17	3,00	3,33	3,50	2,17	2,00
o4 věk dítěte	6-12 let	3,20	4,00	3,27	4,00	2,20	3,00
	12 a více let	3,47	3,00	4,00	5,00	2,42	3,00
o5 délka PP	0-2 roky	2,75	3,00	3,25	3,00	2,62	3,00
	2-4 roky	2,70	3,00	3,50	4,00	2,00	2,00
	více než 4 roky	4,06	5,00	4,00	5,00	2,37	3,00
	Celkem	3,35	3,50	3,68	4,50	2,32	3,00

Pro doplnění testovaných hypotéz můžeme přidat informaci o tom, zda se součet kladných odpovědí z daného bloku otázek liší u osob podle pohlaví, věku, věku dítěte v PP či délky PP (viz tabulka č. 27).

Série otázek z oblasti deprivace nabývá průměrného počtu odpovědí na úrovni 3,35 z intervalu $\langle 0;5 \rangle$ a medián, prostřední hodnota z uspořádaného souboru, je 3,5. Při rozlišení podle pohlaví je zřejmé, že u žen je průměrný součet kladných odpovědí vyšší než u mužů. Tento rozdíl je podle testu navíc statisticky významný (P-hodnota=0,022). Stejně tak je významný rozdíl i podle délky PP (P-hodnota=0,000), přičemž osoby, které uvedly délku PP více než 4 roky, mají výrazně vyšší průměrný součet kladných odpovědí, a to 4,06. Podle věku respondenta (P-hodnota=0,188) ani podle věku dítěte (P-hodnota=0,593) nejsou prokázány žádné významné rozdíly u otázek ze série deprivace.

Série otázek z oblasti attachment nabývá průměrného počtu odpovědí na úrovni 3,68 z intervalu $\langle 0;5 \rangle$ a medián, prostřední hodnota z uspořádaného souboru, je 4,5. Při rozlišení podle pohlaví je zřejmé, že u žen je průměrný součet kladných odpovědí vyšší než u mužů. Tento rozdíl je podle testu navíc statisticky významný (P-hodnota=0,021). Stejně tak je významný rozdíl i podle věku respondenta (P-hodnota=0,002) i délky PP (P-hodnota=0,020). Osoby, které jsou mladší 46 let, mají výrazně vyšší průměrný součet kladných odpovědí, a to přes 4. Osoby, které uvedly délku PP více než 4 roky, dosahují taktéž hodnoty 4. Podle věku dítěte (P-hodnota=0,097) nejsou prokázány žádné významné rozdíly u otázek ze série attachment.

Série otázek z oblasti chování nabývá průměrného počtu odpovědí na úrovni 2,32 z intervalu $\langle 0;3 \rangle$ a medián, prostřední hodnota z uspořádaného souboru, je 3,0. Při rozlišení podle pohlaví je nepatrný rozdíl, kdy u žen je průměrný součet kladných odpovědí o něco vyšší než u mužů, tento rozdíl však není podle testu statisticky významný (P-hodnota=0,063). Naopak statisticky významný je rozdíl podle věku respondenta (P-hodnota=0,002) i délky PP (P-hodnota=0,010). Osoby, které jsou mladší 35 let, mají výrazně vyšší průměrný součet kladných odpovědí, a to 3. Osoby, které uvedly délku PP více než 4 roky, dosahují taktéž vyšší hodnoty na úrovni 2,37, avšak osoby s délkou PP 0-2 roky překvapivě dosahují ještě o něco málo vyšší hodnoty, a to 2,62. Podle věku dítěte (P-hodnota=0,362) nejsou prokázány žádné významné rozdíly u otázek ze série chování.

5.3 Shrnutí a doporučení pro praxi

Pomocí statistických testů se **potvrdily všechny tři hypotézy**. Podíl osob, které po školení SOS dětských vesniček uvedly kladnou odpověď na otázky ze všech tří oblastí (deprivace, attachment i problematické chování u dětí), je statisticky významně vždy větší než těch, které uvedly negativní odpověď. Větší podíl kladných odpovědí byl vždy jednak u každé ze tří oblastí uvažovaných jako celkový součet, tak také u jednotlivých otázek ze všech tří oblastí (s výjimkou otázky 12).

Podíl kladných odpovědí se taktéž statisticky významně liší podle některých charakteristik respondentů. Na všechny tři oblasti má vliv délka pěstounské péče: většinou čím déle trvá pěstounská péče, tím větší je podíl kladných odpovědí. Pohlaví má vliv pouze na deprivaci a attachment, kdy ženy častěji uvádějí vyšší podíl kladných odpovědí. Věk respondenta ovlivňuje jen attachment a chování, přičemž mladší lidé častěji uvádějí vyšší podíl kladných odpovědí. U věku dítěte nebyl prokázán statisticky významný vliv na žádnou ze tří oblastí.

Na základě těchto zjištěných údajů tedy můžeme **zodpovědět naše výzkumné otázky**.

Školení SOS dětských vesniček pěstounům prokazatelně pomáhá zvládat obtíže se svěřenými dětmi ve všech našich zkoumaných oblastech. Pěstounům se absolvováním těchto školení a následně získanými vědomostmi daří u dětí, které mají svěřené do péče, zmírňovat psychickou deprivaci, poruchy attachmentu i problematické chování.

Potvrzuje se tak skutečnost, že povinnost pravidelného vzdělávání pěstounů, které vyplývá ze zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, plní při výkonu pěstounské péče významnou roli a je pro ně velkým přínosem.

Nezanedbatelný je také fakt, že se zde zároveň setkávají s dalšími pěstouny, mají tudíž příležitost s nimi sdílet vzájemné zkušenosti, získat cenné rady i podporu.

Vzhledem k tomu, že nabídka témat přednášek a seminářů je široká, bylo by vhodné, aby si pěstouni po rozpoznání určitého problému u svého svěřeného dítěte následně **cíleně vybírali** ta školení, kde své znalosti této konkrétní potřebné oblasti dále rozvinou, prohloubí, mají možnost prodiskutovat a poté o to efektivněji aplikovat v domácím prostředí.

ZÁVĚR

V bakalářské práci jsme se zabývali problematikou pěstounské péče a činností SOS dětských vesniček.

Zjistili jsme, že tato organizace již zdaleka neplní pouze svůj původní záměr, což je pomoc pěstounským rodinám žijícím v areálu těchto vesniček a pečujícím o velké sourozenecké skupiny. Dlouhodobých pěstounů, a to zejména těch, kteří jsou ochotni přijmout do péče vyšší počet dětí, je bohužel nedostatek.

Díky novelizaci zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ke které došlo v roce 2013, mohla tato organizace svoji činnost výrazně rozšířit a obohatit.

V současné době se jedná o podporu veškerých pěstounských rodin (odborné vzdělávání pěstounů, poradenství, psychologická pomoc), preventivní péči (pomoc rodinám ohroženým odebráním dětí), provoz zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, nízkoprahového zařízení pro děti a mládež a domu na půl cesty.

V praktické neboli výzkumné části jsme pak zjišťovali, zda školení, která pořádá organizace SOS dětské vesničky, pěstounům účinně pomáhají s výchovou svěřených dětí. Konkrétně jsme se zaměřili na oblast psychické deprivace, poruchy attachmentu a problematického chování dětí.

Pomocí stanovených hypotéz a jejich následného vyhodnocení statistickými testy můžeme konstatovat, že tato školení pěstounům prokazatelně pomáhají zvládat obtíže se svěřenými dětmi a účinně zmírňovat či odstraňovat veškeré naše zkoumané oblasti – psychickou deprivaci, poruchy attachmentu i problematické chování.

I tento náš výzkum může být potvrzením toho, že SOS dětské vesničky úspěšně plní své poslání a pomáhají při vytváření láskyplného a bezpečného domova pro každé dítě.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] ARCHER, Caroline. *Dítě v náhradní rodině*. Praha: Portál, 2001, 119 s. ISBN 8071785784
- [2] BAKOŠOVÁ, Zlatica: *Sociální pedagogika jako životná pomoc*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2011, 251 s. ISBN 9788096994403
- [3] BOWLBY, John. *Odloučení: kritické období raného vztahu mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál, 2012, 399 s. ISBN 9788026200765
- [4] BOWLBY, John. *Vazba: teorie kvality raných vztahů mezi matkou a dítětem*. Praha: Portál, 2010, 356 s. ISBN 9788073676704
- [5] BOWLBY, John. *Ztráta: smutek a deprese*. Praha: Portál, 2013, 420 s. ISBN 9788026203551
- [6] GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013, 1050 s. ISBN 978-80-257-0807-1
- [7] HEBÁK, Petr. *Statistické myšlení a nástroje analýzy dat*. Praha: Informatorium, 2013, 877 s. ISBN 978-80-7333-105-4
- [8] HINDLS, Richard. *Statistika pro ekonomy*. Praha: Professional Publishing, 2006, 415 s. ISBN 80-86946-16-9
- [9] HORECKÝ, Jiří. *In Dobrý pěstoun*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2018, 276 s. ISBN 978-80-907053-2-6
- [10] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada Publishing, 2016, 256 s. ISBN 978-80-247-5326-3
- [11] KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2014, 215 s. ISBN 978-80-262-0643-9
- [12] LANGMEIER, Josef a Zdeněk MATĚJČEK. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011, 399 s. ISBN 9788024619835
- [13] LOUTNÁ, Martina. *In Dobrý pěstoun*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2018, 276 s. ISBN 978-80-907053-2-6
- [14] MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 1994, 108 s. ISBN 80-7178-853-8
- [15] MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2000, 143 s. ISBN 80-7178-494-X
- [16] MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče*. Praha: Portál, 1999, 184 s. ISBN 80-7178-304-8

- [17] MATĚJČEK, Zdeněk. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2007, 109 s. ISBN: 978-80-7367-270-6
- [18] MATĚJČEK, Zdeněk. *Praxe dětského psychologického poradenství.* Praha: Portál, 2011, 344 s. ISBN 978-80-262-0000-0
- [19] MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti.* Praha: Vyšehrad, 2017, 360 s. ISBN 978-80-7429-797-7
- [20] MATĚJČEK, Zdeněk a Zdeněk DYTRYCH. *Děti, rodina a stres.* Praha: Galén, 1994, 214 s. ISBN 808582406X
- [21] MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. *Podpora rodiny – manuál pro pomáhající profese.* Praha: Portál, 2014, 176 s. ISBN: 9788026206972
- [22] PAZLAROVÁ, Hana. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese.* Praha: Portál, 2018, 255 s. ISBN 978-80-262-1020-7
- [23] PECÁKOVÁ, Iva. *Statistika v terénních průzkumech.* Praha: Professional Publishing, 2011, 236 s. ISBN 978-80-7431-039-3
- [24] POKORNÝ, Pavel. *In Otázky z oblasti pěstounské péče.* Praha: Sdružení SOS dětských vesniček, 2010, 36 s. ISBN 978-80-86396-55-2
- [25] PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky.* Praha: Portál, 2009, 272 s. ISBN: 978-80-7367-567
- [26] RYCHLÍK, Daniel a Eva HRBÁČKOVÁ. *In Dobrý pěstoun.* Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2018, 276 s. ISBN 978-80-907053-2-6
- [27] SOBOTKOVÁ, Irena a Veronika OČENÁŠKOVÁ. *Pěstounská péče očima dospělých, kteří v ní vyrostli: trendy vs. zkušenosti.* Olomouc: Univerzita Palackého, 2013. 197 s. ISBN 9788024438214
- [28] SYCHROVÁ, Adriana. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče.* Pardubice: Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, 2015, 239 s. ISBN 9788073959555
- [29] ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy.* Praha: Portál, 2007, 143 s. ISBN 978-80-7367-318-5
- [30] ŠKOVIERA, Albín. *Trendy náhradnej výchovy.* Bratislava: Petrus, 2007b, 165 s. ISBN: 978-80-89233-32-8
- [31] ŠKOVIERA, Albín. *Desať dilem náhradnej výchovy.* Bratislava: Nová Práca, 2006, 96 s. ISBN: 80-88929-81-4
- [32] ŠKOVIERA, Albín. *Malá polepšovňa (pre rodičov).* Bratislava: Petrus, 2005, 89 s. ISBN 80-88939-96-8

- [33] ŠUSTROVÁ, Alena. *In Dobrý pěstoun*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2018, 276 s. ISBN 978-80-907053-2-6
- [34] THOROVÁ, Kateřina. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2015, 576 s. ISBN 9788026207146
- [35] ZAPLATÍLKOVÁ, Hana. *In Dobrý pěstoun*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2018, 276 s. ISBN 978-80-907053-2-6
- [36] ZEZULOVÁ, Dagmar. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál, 2012, 197 s. ISBN 978-80-262-0065-9

Interní zdroje:

- [37] POLÁKOVÁ, Michaela. *SOS dětské vesničky – 50 let pomoci dětem*. Praha: SOS dětské vesničky, 2019

Legislativa:

- [38] Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání úmluvy o právech dítěte. In: Sbíрка zákonů. 1991, částka 22.
- [39] Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v aktuálním znění. In: Sbíрка zákonů. 2012, částka 33.
- [40] Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, v aktuálním znění. In: Sbíрка zákonů. 1999, částka 111.
- [41] Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, v aktuálním znění. In: Sbíрка zákonů. 2002, částka 48.
- [42] Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, v aktuálním znění. In: Sbíрка zákonů. 2012, částka 177.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

PP	Pěstounská péče
IPOD	Individuální plán ochrany dítěte
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Pohlaví respondenta (v %)	38
Graf 2 Věk respondenta (v %)	38
Graf 3 Věk dítěte v PP (v %)	39
Graf 4 Délka PP (v %)	39

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Otázka 3	38
Tabulka 2 Otázka 2	38
Tabulka 3 Otázka 4	39
Tabulka 4 Otázka 5	39
Tabulka 5 Otázka 6	40
Tabulka 6 Otázka 7	40
Tabulka 7 Otázka 11	41
Tabulka 8 Otázka 12	41
Tabulka 9 Otázka 18	41
Tabulka 10 Otázka 8	42
Tabulka 11 Otázka 9	42
Tabulka 12 Otázka 13	42
Tabulka 13 Otázka 14	43
Tabulka 14 Otázka 15	43
Tabulka 15 Otázka 10	44
Tabulka 16 Otázka 16	44
Tabulka 17 Otázka 17	44
Tabulka 18 Deprivace	45
Tabulka 19 Binomický test 1	46
Tabulka 20 Binomický test 2	46
Tabulka 21 Attachment	47
Tabulka 22 Binomický test 3	48
Tabulka 23 Binomický test 4	48
Tabulka 24 Chování	49
Tabulka 25 Binomický test 5	50
Tabulka 26 Binomický test 6	50
Tabulka 27 Srovnání	50

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Jmenuji se Helena Šlampová, jsem studentka 3. ročníku oboru Sociální pedagogika na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně. Ve své bakalářské práci se věnuji oblasti péstounské péče. Výzkumná část je zaměřena na to, jakým přínosem a pomocí jsou pro Vás povinná školení, jak se Vám díky nim daří u svěřených dětí odstraňovat jejich obtíže. Aby tento výzkum mohl být proveden, prosím o vyplnění následujícího dotazníku.

Instrukce k dotazníku:

- u každé položky (otázky) zakroužkujte pouze jednu odpověď
- zkratka PP = péstounská péče

1. Vyplňoval/a jste již někdy dotazník?

- a) ano
- b) ne

2. Kolik je Vám let?

- a) 26 – 35 let
- c) 36 – 46 let
- d) více než 46 let

3. Jakého jste pohlaví?

- a) žena
- b) muž

4. Jakého věku je dítě, které máte v PP?

- a) 0 – 6 let
- b) 6 – 12 let
- c) 12 a více let

5. Jak dlouho máte dítě v PP?

- a) 0 – 2 roky
- b) 2 – 4 roky
- c) více než 4 roky

6. Daří se Vám s dítětem dodržovat rodinné rituály?

- a) ano, zapojuje se rádo
- b) ne, dosud neprojevuje zájem

7. Daří se Vám zapojovat dítě do společných her?

- a) nyní již ano
- b) ne

8. Máte problém s dítětem navazovat oční kontakt?

- a) ne, nevyhýbá se mu
- b) ano

9. Jak reaguje na příchod návštěvy?

- a) nevadí mu
- b) není pro něj vítaná
- c) jiná odpověď.....

10. Daří se Vám u dítěte odstraňovat nebo zmírňovat agresivní chování?

- a) ano, pomocí naučených metod
- b) zatím ne, bude to dlouhodobý proces

11. Daří se Vám u dítěte budovat sebedůvěru?

- a) ano, pozoruji velký posun
- b) ano, ale pozoruji jen malý posun
- c) zatím bohužel ne

12. Sdílí s Vámi své zážitky?

- a) ano, rádo si se mnou o nich povídá
- b) ne, pouze odpovídá, pokud se ho přímo zeptám
- c) ne, nemluví o nich
- d) jiná odpověď.....

13. Snížil se u dítěte počet úrazů?

- a) ano
- b) ne

14. Docílili jste již toho, že dítě lituje svých provinění?

- a) ano, omluví se za ně
- b) ano, ale neomluví se
- c) ne, necítí vinu

15. Snížil se počet situací, kdy Vám dítě zjevně lže?

- a) ano, výrazně
- b) ano, ale jen minimálně
- c) ne

16. Snížil se ve škole počet poznámek za nevhodné chování?

- a) ano
- b) ne

17. Zlepšil se díky Vašemu působení prospěch dítěte ve škole?

- a) ano, pozoruji výrazné zlepšení
- b) ano, pozoruji mírné zlepšení
- c) ne

18. Vybuodovalo si k Vám dítě již důvěru?

- a) ano, již mi plně důvěřuje
- b) zatím ne dostatečnou
- c) ne

19. Byl pro Vás dotazník náročný pro výběr odpovědí?

- a) ano
- b) ne

Děkuji za spolupráci.